

ประสบการณ์การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้พิการทางสายตา Daily Life's Experience of Visually Impaired Persons

วรัญญู กองชัยมงคล^{1*}, พิน อุดมเจริญชัยกิจ² และพูลทรัพย์ อารีกิจ³

Warunyu Kongchaimongkhon^{1*}, Pin Udomcharoenchaikit² and Poonsub Areekit³

(Received: Aug. 29, 2023; Revised: Nov. 23, 2023; Accepted: Nov. 24, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้พิการทางสายตา เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงลักษณะและอุปสรรคที่พบในการดำเนินชีวิตประจำวันจริง ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้พิการทางสายตาที่ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นบุคคลสายตาเลือนราง จำนวน 10 ราย เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์ข้อมูลแบบวิเคราะห์แก่นสาระ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงประเด็นหลักของการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้พิการทางสายตา 3 ประเด็น คือ การเดินทางของผู้พิการทางสายตา การใช้ชีวิตประจำวันเมื่อมองไม่เห็น การรับรู้ถึงความไม่เท่าเทียมในการใช้ชีวิต ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่าผู้พิการทางสายตา ดำเนินชีวิตด้วยตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังพบกับอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินชีวิต ในด้านกายภาพและทัศนคติของบุคคลรอบข้าง

คำสำคัญ: ประสบการณ์การดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้พิการทางสายตา การดำเนินชีวิตอิสระ

¹ คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร 10330

Faculty of Psychology, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand

* Corresponding author, e-mail: warunyu.k@chulac.ac.th

² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร 10330

Faculty of Architecture, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand

³ คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร 10330

Faculty of Psychology, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand

ABSTRACT

The objective of this research was to study the daily life experiences of visually impaired individuals in order to gain a better understanding of the characteristics and challenges they encounter in their actual daily living. The research utilized a qualitative research methodology, and the participants providing data are 10 visually impaired individuals who have been diagnosed as having low vision. Data collection were done through in-depth interviews and content analysis. The research findings revealed three main aspects of the daily life of visually impaired individuals: Traveling, Daily living activities, and Awareness of inequality in daily life. The results showed visually impaired individuals were capable of managing their lives to a certain extent. However, it also emphasizes the presence of challenges and limitations in their daily living experiences, both in terms of physical obstacles and the attitudes of the people around them.

Keywords: Daily life experiences, Visually impaired persons, Independent living

บทนำ

แนวคิดการดำเนินชีวิตอิสระ (Independent living) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากการเรียกร้องของผู้พิการที่ต้องการการดำเนินชีวิตในสังคมใช้ชีวิตได้ตามปรารถนาของตนได้ไม่แตกต่างจากคนทั่วไป (กมลพรรณ พันพื้ง, 2551; กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2557) ลักษณะการดำเนินชีวิตอิสระประกอบไปด้วยการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-determination) โอกาสที่เท่าเทียมกัน (Equal opportunities) และการนับถือตนเอง (Self-respect) ซึ่งสะท้อนถึงการที่ผู้พิการมีสิทธิ มีเสียง สามารถเลือกและควบคุมสิ่งต่างๆ ได้ไม่แตกต่างจากคนปกติทั่วไป การดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกจำกัดด้วยอุปสรรคด้านโครงสร้างระบบสาธารณูปโภค สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและความช่วยเหลือจากภาครัฐ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อคนพิการ เช่น ทางลาดเข้าอาคารสถานที่สาธารณะ หรือระบบขนส่งมวลชน (Werner, 1994) นอกจากนี้ ยังเป็นแนวคิดที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้พิการมีทัศนคติเชิงบวกต่อตนเอง สามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเองจนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และประสบความสำเร็จในชีวิตตามที่ต้องการได้ (ศิริวรรณ เจียรชัชวาลวงศ์, วิทยากร ท่อแก้ว, สุภาภรณ์ ศรีดี และนิภากร การเมณกุล, 2560, น. 298-312)

ในประเทศไทย งานวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดการดำเนินชีวิตอิสระนำมาใช้ในระบกกฏหมาย นโยบาย หรือแนวทางที่ส่งเสริมให้ผู้พิการสามารถใช้ชีวิตตามแนวคิดดังกล่าวได้ แต่ในระดับของการดำเนินชีวิตจริงยังคงพบอุปสรรคปัญหาที่ไม่สามารถช่วยให้ผู้พิการดำเนินชีวิตในสังคมได้ไม่แตกต่างจากคนทั่วไป อย่างงานวิจัยของกิตติยา นรามาศ, ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์ และวิไลภรณ์

โคตรบึงแก (2562, น. 103-130) พบว่า นักศึกษาพิการมีความพึงพอใจมากต่อโครงการนักศึกษาพิการและศูนย์บริการนักศึกษาพิการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่มีความพึงพอใจน้อยต่อระบบการสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ ระบบเพื่อนช่วยเพื่อน หรืองานวิจัยของนราเขต ยิ้มสุข และกฤษฎา อีระโกศลพงศ์ (2561, น. 77-96) พบว่า มีกฎหมายและนโยบายที่รองรับการจ้างงานและคุ้มครองผู้พิการแล้ว แต่ต้องคำนึงถึงวิถีคิดของคนในสังคมที่ยังมีการตีตราและเลือกปฏิบัติต่อผู้พิการ งานวิจัยดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าแม้จะมีการสนับสนุนในเชิงนโยบายภาพรวมแล้ว แต่ผู้พิการเองยังคงต้องมีการปรับตัวอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ในงานวิจัยของธัญลักษณ์ วัฒนาเฉลิมยศ (2552) ก็กล่าวถึงการปรับตัวอย่างมากของผู้พิการทางสายตาทั้งทางด้านร่างกายที่ต้องใช้ประสาทสัมผัสที่เหลือเพื่อให้ดำเนินชีวิตปกติ และทางด้านจิตใจในเรื่องของการยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็นและการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

ดังนั้น งานวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้พิการทางสายตา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในประสบการณ์ของการดำเนินชีวิตจริงของผู้พิการ และด้วยเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิต งานวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาในกลุ่มผู้พิการทางสายตาที่อยู่ในช่วงอายุ 20-45 ปี เพื่อให้เห็นภาพดังกล่าวมากขึ้น นอกจากนี้ ยังจะช่วยสร้างองค์ความรู้สำหรับการต่อยอดพัฒนาตามแนวคิดการดำเนินชีวิตอิสระของผู้พิการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประสบการณ์ของผู้พิการทางสายตาในการดำเนินชีวิตประจำวัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology qualitative research) มีวิธีการดำเนินการวิจัยแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้พิการทางสายตาที่ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นบุคคลสายตาเลือนราง จำนวนทั้งสิ้น 10 ราย แบ่งเป็นชาย 7 ราย และหญิง 3 ราย ช่วงอายุระหว่าง 25-40 ปี โดยใช้การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) รายละเอียดข้อมูลทั่วไปและภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายละเอียดข้อมูลทั่วไปและภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลที่	ข้อมูลภูมิหลัง
1	เพศชาย อายุประมาณ 40 ปี เป็นผู้พิการทางสายตาตั้งแต่กำเนิด เข้าเรียนโรงเรียนสอนคนตาบอดตอนอายุ 14 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และทำงานเป็นนักดนตรี
2	เพศชาย อายุประมาณ 30 ปี เป็นผู้พิการทางสายตาในภายหลังตอนอายุ 20 ปี และเข้ารับฝึกอบรมพื้นฐานการใช้ชีวิตจากวิทยาลัยราชสุดา ปัจจุบันอาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการและทำงานเป็นที่ปรึกษาฝ่ายขาย
3	เพศหญิง อายุประมาณ 30 ปี เป็นผู้พิการทางสายตาตั้งแต่กำเนิด เข้าเรียนโรงเรียนสอนคนตาบอดและเข้าเรียนร่วมกับคนปกติ ปัจจุบันอาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี ทำงานอาชีพรับจ้างอิสระเกี่ยวกับด้านดูแล AI แชนบอท แต่งงานมีบุตรแล้ว แต่ไม่ได้เลี้ยงดูด้วยตัวเอง
4	เพศชาย อายุประมาณ 30 ปี ปัจจุบันทำงานอยู่ที่กระทรวงแห่งหนึ่ง ในกรุงเทพฯ งานที่ทำเป็นงานด้านเอกสารรายงาน
5	เพศหญิง อายุประมาณ 30 ปี ทำงานอยู่ที่บริษัทเอกชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ดูแลทางด้าน AI และทำงานขายสลากกินแบ่งรัฐบาลควบคู่ไปด้วย ปัจจุบันใช้ชีวิตอยู่กับแฟนและเคยผ่านชีวิตที่เป็นนักดนตรีเปิดหมวกมาแล้ว
6	เพศชาย อายุประมาณ 30 ปี เป็นผู้พิการทางสายตาตั้งแต่กำเนิด ปัจจุบันทำงานเป็นครูที่โรงเรียนสอนคนตาบอด ผู้ให้ข้อมูลเคยอาศัยอยู่ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทำให้เห็นโครงสร้างของชนบทและเมืองใหญ่ที่แตกต่างกัน
7	เพศชาย อายุประมาณ 25 ปี เป็นผู้พิการทางสายตาแบบเลื่อนราง ปัจจุบันทำงานอยู่ในสถานี่ราชการแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ และกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8	เพศหญิง อายุประมาณ 20 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีและทำงานกับโครงการของมหาวิทยาลัยเพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่าย และพักอยู่ในหอพักสำหรับผู้พิการของมหาวิทยาลัย ผู้ให้ข้อมูลยังเป็นนักเขียนออนไลน์ ทำให้มีการปรับตัวกับสังคมทางออนไลน์ด้วย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล	ข้อมูลภูมิหลัง
9	เพศชาย อายุประมาณ 20 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีและทำงานผ่านมาตรา 35 ในบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งพักอาศัยอยู่ในหอพักใกล้กับมหาวิทยาลัย
10	เพศชาย อายุประมาณ 25 ปี ผู้ให้ข้อมูลชื่นชอบและเริ่มเรียนเปียโนตั้งแต่เด็กและเรียนร่วมกับคนปกติ ใช้ความจำในการเล่นดนตรีเป็นหลัก ปัจจุบันทำงานเป็นนักดนตรีที่กรุงเทพฯ แต่ก่อนเกิดโรคระบาดโควิด 19 เคยทำงานอยู่ที่จังหวัดสงขลา ทำให้เห็นสภาพเมืองที่แตกต่างกัน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีข้อคำถามหลัก จำนวน 7 ข้อ โดยข้อคำถามสัมภาษณ์ดังกล่าวผ่านการพิจารณาความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านผู้พิการและมีการนำไปทดลองใช้กับผู้พิการทางสายตาที่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 2 ราย พบว่า ข้อคำถามสัมภาษณ์สามารถสื่อสารให้ผู้พิการทางสายตาเข้าใจและตอบคำถามได้ ซึ่งข้อคำถามมีดังนี้

2.1 ขอให้ท่านบอกเล่าประสบการณ์ว่าแต่ละวันท่านได้ทำอะไรบ้างในชีวิตของท่าน

2.2 มีอะไรบ้างที่เป็นอุปสรรคกับการใช้ชีวิตประจำวันของท่าน

2.3 ในชีวิตประจำวัน อะไรเป็นสิ่งที่รบกวนใจของท่าน

2.4 ช่วงไหนในชีวิตประจำวันที่ท่านรู้สึกใช้ชีวิตได้สะดวกสบาย เป็นตัวของตัวเองมากที่สุด เพราะอะไร

2.5 ในฐานะผู้พิการ มีอะไรที่ท่านอยากบอกกับคนอื่นเพื่อให้เข้าใจถึงประสบการณ์ของท่านมากขึ้น

2.6 ในฐานะผู้พิการ ประสบการณ์อะไรที่ท่านเรียนรู้และเป็นคุณค่ากับตัวท่าน

2.7 มีอุปกรณ์เทคโนโลยีอะไรบ้างที่สามารถช่วยให้ท่านใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยติดต่อดหมายและสัมภาษณ์เชิงลึกตามแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลใช้เวลาคนละ 45-90 นาที จำนวน 10 คน หากพบว่าข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลไม่ครบถ้วนจะมีการนัดสัมภาษณ์เพิ่มเติม โดยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด 4 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2565

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การทำความคุ้นเคยกับข้อมูล (Familiarizing with data) ภายหลังการสัมภาษณ์ ด้วยการถอดเทปแบบคำต่อคำ (Verbatim) และอ่านข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจข้อมูลอย่างละเอียด (2) การระบุรหัสขั้นต้น (Generating initial codes) หรือ การระบุรหัส (Coding) โดยผู้วิจัยระบุรหัสขั้นต้น ในประเด็นที่เป็นไปได้และครอบคลุมข้อมูลทั้งหมดอย่างครบถ้วน (3) การพัฒนาแก่นสาระ (Searching for themes) ด้วยการจัดรหัสของข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของกลุ่มรหัส (Themes) แล้วทำการวิเคราะห์จัดกลุ่มข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันไว้ด้วยกัน เพื่อหาประเด็นหรือแนวคิดที่มีร่วมกันหรือเชื่อมโยงด้วยกันได้ (4) การตรวจสอบแก่นสาระ (Reviewing themes) ด้วยการประเมินความสอดคล้องของข้อมูลในแก่นสาระเดียวกัน และพิจารณาเพิ่ม หรือลดแก่นสาระตามความเหมาะสม เพื่อให้สะท้อนประสบการณ์ที่ศึกษามากที่สุด (5) การให้คำนิยามและปรับชื่อแก่นสาระ (Defining and naming themes) ด้วยการพิจารณาแก่นสาระที่ได้ และมีการระบุชื่อแก่นสาระให้มีความกระชับได้ใจความและสื่อถึงประเด็นที่ต้องการนำเสนอในแก่นสาระนั้น (6) นำเสนอผลการวิจัย (Producing report) โดยนำข้อมูลที่วิเคราะห์สำเร็จแล้วมาเรียบเรียงให้มีความกระชับ เข้าใจง่าย และนำเสนอสาระสำคัญที่ค้นพบในการวิจัย ดังแสดงในผลการวิเคราะห์ข้อมูล

5. การควบคุมคุณภาพของงานวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนวทางของ Anney (2014, pp. 272-281) ด้วยการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลในเชิงลึก มีการทดสอบคำถามล่วงหน้าก่อนการสัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยต่อประเด็นในการสัมภาษณ์ และไวต่อการรับข้อมูลต่างๆ ของผู้ให้ข้อมูลมากยิ่งขึ้น และผู้วิจัยได้ทำการบันทึกการดำเนินงานโดยละเอียด (Audit trail) เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการและที่มาของข้อมูลต่างๆ อย่างโปร่งใส และทำการตรวจสอบสามเส้าร่วมกันในกลุ่มผู้วิจัยที่เก็บข้อมูล (Investigator triangulation) เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบ Peer debriefing โดยให้ผู้ร่วมวิจัยและที่ปรึกษางานวิจัยตรวจสอบข้อมูลที่วิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง และใกล้เคียงกับประสบการณ์ หรือสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการจะสื่อมากที่สุด และเพื่อป้องกันอคติที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยรายงานข้อมูลต่างๆ ทั้งใจความสำคัญหลักและใจความสำคัญรองอย่างเพียงพอ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงความสอดคล้องและแตกต่างของข้อมูลในภาพรวม และเกิดความเข้าใจประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลในเชิงลึก

นอกจากนี้ การวิจัยครั้งนี้ยังได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 ในโครงการวิจัยที่ 111/64 เลขที่รับรอง 230-2564

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแสดงถึงประเด็นหลัก 3 ประเด็นในเรื่องประสบการณ์การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้พิการทางสายตา ได้แก่ การเดินทางของผู้พิการทางสายตา การใช้ชีวิตประจำวันเมื่อมองไม่เห็น และการรับรู้ถึงความไม่เท่าเทียมในการใช้ชีวิต โดยรายละเอียดของแต่ละประเด็นมีดังนี้

ประเด็นที่ 1 การเดินทางของผู้พิการทางสายตา

การเดินทางของผู้พิการทางสายตา เป็นประเด็นที่สะท้อนถึงลักษณะการเดินทางในชีวิตประจำวันของผู้พิการทางสายตา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตสำคัญของผู้พิการทางสายตาให้มีความสำคัญ แบ่งออกได้เป็นประเด็นย่อย 2 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นย่อย 1.1 การรับรู้ตำแหน่ง ผู้ให้ข้อมูลได้ระบุถึงความสามารถระบุตำแหน่งด้วยการจดจำรายละเอียดของเส้นทาง และการบอกจุดหมายปลายทาง และในระหว่างการเดินทางก็อาศัยความช่วยเหลือของเพื่อนร่วมทาง หรือการบริการของรถสาธารณะ ทำให้ผู้พิการทางสายตาสามารถเดินทางด้วยตนเองได้

“ของผมนจะเป็นการจำแยกของการเลี้ยว ลูกกระนาต เราก็มีการจำป้ายด้วย ในบางครั้งป้ายก็จะมีเวลาในการเปิดประตูแตกต่างกันไป...ถ้าเราไม่รู้ทางเราก็ต้องถามเขาคับ บางทีเราก็บอกว่าผมต้องการไปทางนี้ที่นั่นที่นี่ เขาก็จะพาเราไปครับ ตรงไป บางทีเขาก็จะบอกว่าอาจจะ เป็นเลี้ยวขวาไปเรื่อย ๆ ตรงไปเรื่อย ๆ เราก็ต้องจำ เราก็ต้องให้เขาบอกพิกัดซ้ายขวาซึ่งชั้น 2 ชั้น 3 อะไรประมาณนี้ครับ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

“สำหรับการเดินทางไปเรียนก็จะให้คุณลุงรักษาความปลอดภัยของหอช่วยเหลือในการพาขึ้นรถในมหาวิทยาลัย โดยคุณลุงก็จะพามาอยู่ที่ป้ายหลังจากที่ขึ้นรถของทางมหาวิทยาลัยแล้ว เราก็จะบอกคนขับว่าไปเรียนที่ไหนตึกไหน เขาก็จะพาไปจอดป้ายที่ใกล้ที่สุด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

ประเด็นย่อย 1.2 อุปสรรคในการเดินทาง ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการเดินทางที่ส่งผลให้เดินทางได้ลำบาก ไม่ปลอดภัย หรือไม่สามารถเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางที่ต้องการได้ เนื่องจากเส้นทางชำรุดมีสิ่งกีดขวาง รถสาธารณะอำนวยความสะดวกไม่ครอบคลุม และการช่วยเหลือของคนรอบข้างที่ไม่ถูกต้อง

“ทางเท้ามันจะมีพวกต้นไม้ซึ่งเราก็เรียกร้องกันมานานแล้ว ยังมีการซ่อมท่อ แล้วตรงฝาท่อนั้นมีบล็อกอยู่ เขาซ่อมเสร็จก็ไม่ได้เอาบล็อกกลับมาไว้เหมือนเดิม บางทีก็เอาแผ่นปูนมาวางเลยเอามาปิดบล็อกก็ถูกตัดขาดไป 4 คนตาบอดเดินไปก็อาจจะไปตกอะไรอีกก็ได้เพราะว่าไม่มีเบลล์บล็อก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6)

“รถเมล์บางทีก็นั่งเลยป้ายเพราะไม่มีสัญญาณบอก...บางทีขึ้นแท็กซี่ก็ไม่มีคนโบกให้ หรือบางทีแท็กซี่ก็ปฏิเสธเพราะกลัวหลงไปไม่ถูก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“เขาก็จะมาเหมือนนำทางโดยใช้วิธีจับไม้เท้าผมไป เหมือนความเข้าใจของคนทั่วไปสำหรับการนำทางผู้พิการทางสายตาเนี่ย บางคนเขาก็ยังไม่ทราบถึงว่าการนำทางที่ถูกต้องมันต้องนำทางอะไรยังไง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

ประเด็นที่ 2 การใช้ชีวิตประจำวันเมื่อมองไม่เห็น

การใช้ชีวิตประจำวันเมื่อมองไม่เห็น เป็นประเด็นที่สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตาว่าเขาเรียนรู้และสามารถใช้ชีวิตทำกิจวัตรประจำวันได้ ประกอบไปด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นย่อย 2.1 การทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าสามารถดูแลตนเองได้ไม่จำเป็นที่จะต้องอาบน้ำแต่งตัว ซักผ้า ทำกับข้าวได้เหมือนกับคนปกติทั่วไป ทำให้สามารถพึ่งพาและอยู่ได้ด้วยตนเอง

“บ้านจะเลี้ยงผมเป็นคนปกติคนหนึ่ง เราต้องทำได้ทุกอย่าง อาบน้ำ ซักผ้า ถูบ้าน ทำกับข้าว เพราะเขาบอกว่าถ้าวันหนึ่งไม่มีพวกเขาแล้วผมต้องดูแลตัวเองได้..จะมีอยู่ช่วงหนึ่งที่ออกไปใช้ชีวิตด้วยตัวเอง มีบ้านเอง เช่าที่พักเอง ทำอาหารเอง ทำเองทุกอย่าง ตอนนั้นเรารู้สึกได้ว่าเป็นเพราะที่บ้านสอนเรามาแบบนั้น เราก็เลยสามารถดูแลตัวเองได้ อยู่ได้ด้วยตัวเอง ทำให้เราเป็นคนพึ่งพาตัวเองก่อนที่จะไปพึ่งพาใคร” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“ตอนอยู่คนเดียวช่วยเหลือตัวเองปกติเลยครับ อย่างการแต่งตัวตอนผมเป็นเด็กผมเรียนที่โรงเรียนตาบอดเขาจะสอนเรื่องพวกนี้หมดเลยครับ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10)

ประเด็นย่อย 2.2 การรับรู้รายละเอียดของสิ่งของรอบตัว เพื่อให้สามารถเลือกสิ่งของได้ถูกต้องตามที่ต้องการ ในบางครั้งก็จำเป็นต้องอาศัยคนตาดีมาคอยช่วยเหลือ หรือหาเครื่องมือแอปพลิเคชันเพื่อช่วยให้ทำงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

“ช่วงแรกต้องพาคนปกติไปด้วย ให้เขาช่วยดูให้ หรือถ้าไปที่ร้านก็ให้คนที่ร้านเขาดูให้ แล้วก็ต้องจำไว้ว่าเราเหมาะกับไซส์นี้ ครั้งหน้าพอเราไปซื้อเองเราก็ต้องบอกไซส์นี้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

“การซื้อของจะให้คนตาดีช่วยซื้อ โดยให้เขาช่วยบอกสีผ่านการวิดีโอคอลกัน แล้วคนตาดีก็จะเป็นคนซื้อมาให้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

“ใช้คอมพิวเตอร์ที่มีโปรแกรมเสียง แล้วก็มี Slate ดินสอ แล้วก็มีเครื่องอัดเสียงไว้ใช้สำรอง เครื่องอัดเสียงนี้มีใช้ตั้งแต่ช่วงเรียนโทแล้วครับ ก็จะช่วยในการ Record เสียงต่างๆ...และถ้ามัน (โปรแกรม) สามารถอ่านรูปได้ก็โอเคเลยครับ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

ประเด็นที่ 3 การรับรู้ถึงความไม่เท่าเทียมในการใช้ชีวิต

การรับรู้ถึงความไม่เท่าเทียมในการใช้ชีวิต เป็นประเด็นที่สะท้อนถึงการรับรู้ถึงความไม่เท่าเทียมกันผ่านการดำเนินกิจกรรมประจำวัน ทำให้ผู้พิการทางสายตาพบกับความลำบากในชีวิตมากขึ้นเมื่อเทียบกับคนปกติทั่วไป ประกอบไปด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นย่อยที่ 3.1 การทำธุรกรรมทางการเงิน ผู้ให้ข้อมูลเล่าถึงประสบการณ์ความยุ่งยากในการทำธุรกรรมทางการเงิน เช่น การเขียนหนังสือ หรือธุรกรรมการเงินบางอย่างที่ไม่เปิดบริการสำหรับผู้พิการทางสายตา

“หนูมองว่าน่าจะเป็นเกี่ยวกับพวกธุรกรรมธนาคาร เขาบอกให้มีพยานต้องเอาคนรู้จักมาด้วย...หรือบางทีทางธนาคารก็บอกให้เราไปฝึกเขียน ฝึกเขียน คือ เราเขียนไม่ได้ เพราะปกติส่วนใหญ่เราใช้พิมพ์ ตั้งแต่หนูเข้าโรงเรียนสอนคนตาบอด หนูก็เขียนแค่อักษรเบรลล์ แต่ทางธนาคารเขาก็พยายามให้เราฝึกเขียนชื่อตัวเองให้ได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“อย่างการไปธนาคาร เขาไม่ให้เราเปิดบัตรเครดิต ซึ่งพี่มอว่ามันเป็นการทำร้ายถึงแม้จะโดยเจตนาดีก็ตาม ไม่ต้องคิดแทนว่าเราจะกดเอทีเอ็มยังไง หรือเงินจะหายจากบัญชีอะไรแบบนี้ มันทำให้คนพิการที่จำเป็นต้องใช้สิ่งเหล่านี้ในชีวิตประจำวันทั่วไป มันขาดหายไปครับ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

ประเด็นย่อยที่ 3.2 การเรียนและการงาน ก็เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมในชีวิตประจำวันให้ผู้ให้ข้อมูลระบุว่ารับรู้ถึงความไม่เท่าเทียมกัน หลายครั้งที่ถูกปฏิเสธไม่ให้เข้าเรียนหรือเข้าทำงาน หรือตัวระบบของการเรียนหรือการทำงานที่ไม่สนับสนุนช่วยเหลือผู้พิการทางสายตา ซึ่งแท้ที่จริงแล้วผู้พิการทางสายตาก็ต้องการพัฒนาตนเองเหมือนกับคนปกติทั่วไป

“เคยมีคนชักมาให้เราไปสมัครเรียนอยู่ที่นึง พอเราไปสมัครแล้วเราแจ้งว่าเราเป็นผู้พิการทางสายตา เขาก็ปฏิเสธเราเลย เราก็อธิบายเขาว่าเราสามารถที่จะเรียนได้นะ สามารถที่จะเขียนได้นะ แต่เขาก็บอกว่ามันต้องมีทฤษฎีอะไรด้วย เขาก็ปฏิเสธเราอย่างเดียวเหมือนเราพยายามอธิบายสิ่งที่เราสามารถทำได้ แต่เขาก็ไม่รับฟังเลย เขาก็อ้างว่ามันเป็นกฎอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เลยรู้สึกหดหู่พอสมควร” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

“หน่วยงานที่สัมภาษณ์ก็จะปฏิเสธไม่รับเข้าทำงาน ซึ่งทางหน่วยงานมองว่ายังไม่พร้อม ยังนึกภาพไม่ออก ไม่เข้าใจ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถแก้ไขได้หากหน่วยงานมีการเรียนรู้ทำความเข้าใจ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

“อย่างราชการนี้เขาก็รู้ว่าเราเรียนโทนะ แต่เขาไม่มอบหมายงานใหม่ๆ ที่ทำให้เราพัฒนากิจการด้านการเขียนต่างๆ ผมมองว่าเขายังขาดความใส่ใจ อย่างผมเคยลองเสนองานขึ้นไปก็ไม่ได้ได้รับความสนใจอะไรเลย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้พิการทางสายตาสามารถใช้ชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเองในระดับหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากผู้พิการทางสายตาสามารถเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง สามารถทำกิจวัตรประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการดูแลตนเองได้ ทั้งนี้ การดำเนินชีวิตประจำวันดังกล่าวได้นั้นเกิดขึ้นจากการใช้ศักยภาพของตนเองที่มี เช่น การจดจำรายละเอียดของเส้นทาง หรือของรถสาธารณะทำให้เดินทางได้ด้วยตนเอง ความคุ้นเคยต่อสถานที่หรือระบบต่างๆ ทำให้ดูแลตนเองได้ ข้อมูลดังกล่าวพอที่จะอภิปรายได้ใน 2 ประเด็น ประเด็นที่หนึ่ง ผู้พิการทางสายตาอาศัยศักยภาพของตนเองในการทำสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน การดำเนินชีวิตดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการดำเนินชีวิตอิสระ มีลักษณะของการพึ่งพาตนเอง เป็นความต้องการของผู้พิการทางสายตาเอง (ศิริวรรณ เจริญชาลาวงศ์ และคณะ, 2560, น. 298-312; กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2557) ประเด็นที่สอง ด้วยการดำเนินชีวิตที่พึ่งพาศักยภาพของตนเอง การพัฒนาศักยภาพของผู้พิการทางสายตาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้พิการทางสายตาทำสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของจันทิมา เจริญสุภกร (2549) ที่พบว่า ผู้พิการทางสายตาสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตประจำวันด้วยตนเองได้แม้ว่าจะอยู่ในสถานที่ที่แตกต่างกันทั้งในแง่มุมของการเรียนและการมีอาชีพ การพัฒนาศักยภาพของผู้พิการทางสายตาจะช่วยให้มีอิสระในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตายังคงต้องพบกับอุปสรรคในการใช้ชีวิต เช่น สิ่งกีดขวางในการเดินทาง การไม่มีเสียงบอกจุดหมาย และการพบกับความไม่เท่าเทียมกันในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การทำธุรกรรมทางการเงิน การเรียนการทำงาน ผู้พิการทางสายตาจึงต้องอาศัยความช่วยเหลือจากอุปกรณ์ต่างๆ เช่น แอปพลิเคชันที่ช่วยเป็นตาในการบอกรายละเอียดสิ่งของในการเลือกซื้อของ บอกตำแหน่งหรือจุดหมายปลายทาง ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลรอบข้างในการเดินทางหรือการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หากบุคคลดังกล่าวไม่เข้าใจวิธีการช่วยเหลือก็จะกลายเป็นอุปสรรคในการใช้ชีวิต ดังนั้น การส่งเสริมให้ผู้พิการทางสายตาสามารถดำเนินชีวิตอย่างอิสระจำเป็นต้องพัฒนาอุปกรณ์และเทคโนโลยีในหลากหลายแง่มุมอย่างต่อเนื่อง (ณัฐวดี หงษ์บุญมี และกาญจนา แสงตาล, 2562,

น. 24-34; สุทธาทิพย์ ออประยูร และอัลจนา เฟื่องจันทร์, 2560, น. 236-250; อัมพิกา นันทิกากัญนะ และอรนุช เสวตรัตนเสถียร, 2561, น. 64-79) และจำเป็นต้องพัฒนาความเข้าใจของคนตาดีที่มีต่อผู้พิการทางสายตาให้ถูกต้อง เพื่อสามารถสนับสนุนให้ผู้พิการทางสายตามีการดำเนินชีวิตที่อิสระมากขึ้น

ในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นกลุ่มที่มีสายตาเลือนราง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวจึงสะท้อนถึงการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนที่มีสายตาเลือนรางในกลุ่มนี้เท่านั้น และควรศึกษาในกลุ่มคนที่ตาบอดสนิทเพื่อให้เห็นภาพของการดำเนินชีวิตมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีความหลากหลายตั้งแต่เพศ อายุ การเป็นผู้พิการแต่กำเนิดและเป็นผู้พิการในภายหลัง อยู่ในวัยเรียนและวัยทำงาน ทำให้เห็นการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตาในลักษณะภาพรวม ไม่ได้เจาะจงเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรเป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเฉพาะกลุ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

1.1 ผู้พิการทางสายตาส่วนใหญ่ยังคงสามารถดำเนินชีวิตประจำวันของตัวเองได้ด้วยตนเองอยู่แล้ว แต่หากมีเทคโนโลยี หรือแอปพลิเคชันที่เหมาะสมจะช่วยให้การดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตามีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.2 การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตาให้กับบุคคลรอบข้างหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนสำคัญต่อการเอื้อให้ผู้พิการทางสายตาดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งทางด้านกายภาพและด้านจิตใจ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างหลากหลายตั้งแต่ในวัยเรียนจนถึงวัยทำงาน การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเฉพาะเจาะจงลงไปเพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะการดำเนินชีวิต พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตของแต่ละวัยมากขึ้น

2.2 การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษารายละเอียดของการใช้เทคโนโลยีต่อการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตา เพื่อให้เป็นข้อมูลและแนวทางสำหรับการพัฒนาเทคโนโลยีหรือแอปพลิเคชันที่เหมาะสมกับผู้พิการทางสายตาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก “แผนงานสนับสนุนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยแห่งชาติ ระดับโลก ภายใต้โครงการกองทุนสร้างเสริมพลัง จุฬาฯ ก้าวสู่ศตวรรษที่ 2”

เอกสารอ้างอิง

- กมลพรรณ พันพื้ง. (2551). *ไอแอล การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ*. นนทบุรี: สถาบันการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการประเทศไทย.
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2557). *เกณฑ์มาตรฐานการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- กิตติยา นรามาศ, ขไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์, และวิไลภรณ์ โคตรบึงแก. (2562). การเข้าถึงการมีส่วนร่วมทางสังคม และการสนับสนุนนักศึกษาโครงการนักศึกษาผู้พิการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 27(2), น. 103-130.
- จันทิมา เจริญสุภกร. (2549). *สิทธิสวัสดิการและการปรับตัวของผู้พิการทางสายตา* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ณัฐวดี หงษ์บุญมี และกาญจนา แสงตาล. (2562). การพัฒนาแอปพลิเคชันระบุอันตรายด้วยเสียงสำหรับผู้พิการทางสายตาผ่านสมาร์ทโฟน. *วารสารวิทยาการและเทคโนโลยีสารสนเทศ*, 9(2), น. 24-34.
- ธัญลักษณ์ วัฒนาเฉลิมยศ. (2552). *ประสบการณ์การปรับตัวของผู้ที่สูญเสียการสายตา* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- นราเขต ยิ้มสุข และกฤษฎา ชีระโกศลพงศ์. (2561). การส่งเสริมการมีงานทำกับการจัดการความหลากหลายของคนพิการในวาระประเทศไทย 4.0. *วารสารพัฒนาสังคม*, 20(1), น. 77-96.
- ศิริวรรณ เจียรชัชวาลวงศ์, วิทยาธร ท่อแก้ว, สุภาภรณ์ ศรีดี, และนิภากร กาจรเมณกุล. (2560). การสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจตนเองของคนพิการ. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 5(2), น. 298-312.
- สุทธาทิพย์ ออประยูร และอัลจนา เฟื่องจันทร์. (2560). การพัฒนาฉลากยาสำหรับผู้พิการทางสายตา. *วารสารเภสัชกรรมไทย*, 9(1), น. 236-250.
- อัมพิกา นันทิกายจนะ และอรนุช เสวตรัตนเสถียร. (2561). การศึกษาความสามารถในการเข้าถึงได้ทางเว็บของเว็บไซต์หอสมุดแห่งชาติโดยผู้พิการทางสายตา. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, 11(2), น. 64-79.
- Anney, V. N. (2014). Ensuring the quality of the findings of qualitative research: Looking at trustworthiness criteria. *Journal of emerging trends in educational research and policy studies*, 5(2), pp. 272-281.
- Werner, D. (1994). *Strengthening the Role of Disabled People in Community Based Rehabilitation Programmes*. Retrieved October 28, 2021 from: https://karnataka physio.org/pdf2/Strenthening_role_of_disability.pdf